

PROGRAM LOGOPEDYCZNY

„Miłe uszom dźwięki”

Anna Stasiak

Bełchatów, 2018r.

WSTĘP

Elementem wyróżniającym ten program jest jego twórczy charakter. Zabawy logopedyczne i ćwiczenia tu zawarte przeznaczone są dla dzieci żłobkowych i przedszkolnych. Pomocne w realizacji programu będzie zaangażowanie zespołu opiekunów i nauczycieli w realizację programu i wsparcie dyrektora placówki.

Prawidłowy rozwój mowy stanowi, obok właściwego poziomu funkcji intelektualnych, percepcyjnych i motorycznych, bardzo istotny element dojrzałości szkolnej dziecka. W procesie nabywania czynności czytania i pisania ważną rolę odgrywa ogólny stan rozwoju mowy dziecka.

Wymowa dziecka musi być zrozumiała i wyraźna. Dobra pamięć słuchowa, analiza i synteza słuchowa, czyli zdolność do rozdzielania sylab i głosek w wyrazach oraz umiejętność ich łączenia w całość, zapewnia dobre podłoże do nauki czytania i pisania. W uproszczeniu owa percepcja słuchowa, jak również sprawność narządów mowy, głównie warg i języka, decydują o jakości artykulacji. W przeciwnym razie dzieci nie wymawiają prawidłowo głosek, a jak mówią, tak też i piszą.

Wady mowy uwidaczniają się także w wypowiedziach słownych poprzez trudności w budowaniu prawidłowych zdań, myleniu wyrazów brzmiących podobnie, popełnianiu błędów gramatycznych. Mogą się objawiać problemami w rozumieniu tekstów mówionych, czytanych i pisanych. Zaburzenia mowy są wychwytywane przez nauczyciela i grupę, dlatego też sytuacja dzieci źle mówiących jest trudna. Wpływa to między innymi niekorzystnie na ich emocjonalność, powoduje poczucie izolacji, zaniża samoocenę.

Dzieci przejawiający tego typu zaburzenia natrafiają na różnorodne trudności w opanowaniu tzw. umiejętności szkolnych, co w konsekwencji może prowadzić do niepowodzeń w nauce.

Logoterapia oparta będzie na usprawnianiu zaburzonych głosek lub wywołaniu głosek, które jeszcze nie pojawiły się w systemie językowym dziecka.

Cele ogólne planu pracy:

- usprawnianie podstawowych funkcji aparatu mowy (oddechu, fonacji i artykulacji oraz ich koordynacji);
- wykształcenie umiejętności poprawnej artykulacji wszystkich głosek;
- przygotowanie do poprawnej techniki czytania i pisania;

Cele szczegółowe:

- wykształcenie umiejętności poprawnej artykulacji.....;
- usprawnianie funkcji analizatora słuchowego – słuchu fonemowego, analizy i syntezy słuchowej;
- usprawnianie analizatora wzrokowego;
- podnoszenie sprawności grafomotorycznej;
- usprawnianie orientacji przestrzennej;
- usprawnianie zdolności koncentracji uwagi;

Planowane efekty:

- dziecko chętnie bierze udział w proponowanych zabawach i ćwiczeniach;
- potrafi koncentrować swą uwagę na ćwiczeniach i zabawach;
- potrafi ćwiczyć samodzielnie lub z pomocą rodzica w domu;
- oddycha w sposób prawidłowy;
- potrafi spionizować język i posiada sprawny aparat artykulacyjny;
- osiąga sukces terapeutyczny w postaci poprawy stanu wymowy;
- posiada właściwy zasób słownictwa i rozwiniętą mowę opowieściową;
- osiąga sukcesy dydaktyczne na miarę swoich możliwości;

Adresaci programu:

Dzieci 2-6 letnie z różnymi zakłóceniami i zaburzeniami rozwoju mowy dziecka.

Szczegółowy plan terapii:

- I. Kierowanie się zasadami: systematyczności, stopniowaniem trudności, utrwalania, indywidualizacji, aktywnego świadomego udziału, polisensoryczności, kształtowania prawidłowych postaw emocjonalno-osobowościowych.**

II. Uwzględnienie etapów działania terapeutycznego:

1. **Etap diagnostyczno-kwalifikacyjny** – określenie problemów dziecka, przeprowadzenie wywiadu z rodzicem, wstępne sformułowanie diagnozy, w miarę potrzeb dokonanie badań uzupełniających: psychologicznego, foniatrycznego, okulistycznego, ortodontycznego itp., podpisanie umowy – kontraktu z rodzicem.
2. **Przygotowujący do wywołania głosek** – ćwiczenia ogólnorozwojowe to m.in. ćwiczenia słuchowe, ćwiczenia narządów artykulacyjnych (języka, warg, podniebienia), ćwiczenia oddechowe i fonacyjne.
3. **Wywołujący głoski** – dotyczy pracy nad wywołaniem prawidłowej artykulacji konkretnej, zaburzonej głoski lub niewystępującej dotąd w systemie fonologicznym dziecka.
4. **Wdrażający głoski lub słowa** – wprowadzanie wywołanych głosek do stałego zasobu wymowy – w sylabach, słowach, frazach oraz w mowie kontrolowanej (i w piśmie).
5. **Utrwalający – automatyzujący** – utrwalanie i automatyzowanie głosek w mowie spontanicznej oraz utrwalanie wprowadzonego słownictwa.

Stosowane ćwiczenia to:

Ćwiczenia oddechowe i fonacyjne.

Oprócz ćwiczeń z zakresu tzw. motoryki artykulacyjnej istotne znaczenie dla czynności mowy mają ćwiczenia oddechowe i fonacyjne. Oba rodzaje poniższych ćwiczeń stanowią podstawę dla czynności mówienia. Mówienie bowiem – oprócz sprawnych narządów mowy – wymaga strumienia wydychanego powietrza.

Ćwiczenia oddechowe mają na celu wypracowanie prawidłowego toru oddechowego, pogłębienie oddechu, wydłużenie fazy wydechowej, wyregulowanie rytmu wydechowego

a także wzmacnianie i wykorzystanie siły napięcia mięśni oddechowych, nauczanie dziecka wstrzymywania powietrza, nauczanie dziecka wydychania powietrza na żądanie.

Przykładowe ćwiczenia oddechowe:

- dmuchanie na kulki z waty, piórka,
- chuchanie w ręce,
- wachanie kwiatów,
- nadmuchiwanie balonika,
- dmuchanie na piłeczkę pingpongową,
- gaszenie zapalanej świecy,
- ciche „mruczenie”,
- przedłużone wymawianie sylab typu: *cha..., cho..., che..., chu...*
- przenoszenie małych kawałków bibuły z jednego miejsca na drugie z wykorzystaniem rurki (na wdechu bez pomocy rąk); delikatne odłożenie bibulek,
- dmuchanie przez rurkę do szklanki z wodą mydlaną,
- puszczanie baniek,
- picie napojów przez rurkę.

Ćwiczenia fonacyjne mają na celu zwiększenie bądź zmniejszenie napięcia mięśni krtani i gardła a także doprowadzenie do wykształcenia m.in. umiejętności regulowania natężenia głosu, osiągnięcia odpowiedniej wysokości głosu w trakcie mówienia.

Przykładowe ćwiczenia fonacyjne:

- przedłużone wymawianie samogłosek: *a...*,
- kilkakrotne powtarzanie tej samej samogłoski: *a-a-a-a*,
- wielokrotne i rytmiczne wymawianie samogłoski płynnie i rytmicznie;
- t.s. powoli i szybko,
- ciche i głośne wymawianie głosek,
- przedłużone wymawianie spółgłosek: *m...*,
- przedłużanie wyrazów dźwiękonaśladowczych...

Ćwiczenia narządów artykulacyjnych.

Ćwiczenia języka

Przykładowe ćwiczenia:

- kontrolowane wysuwanie i chowanie języka w jamie ustnej,
- oblizywanie dolnej wargi,
- stymulowanie języka do oblizywania górnej wargi,
- wysuwanie jak najdalsze języka z ust i chowanie do jamy ustnej,

- przesuwanie języka po zewnętrznych powierzchniach zębów,
- ćwiczenia pionizujące język,
- unoszenie języka do góry (przy śpiewie lalala),
- ćwiczenia mięśni języka przez zlizywanie miodu, nutelli.

Ćwiczenia warg

Przykładowe ćwiczenia:

- naprzemienne domykanie i otwieranie warg,
- spłaszczanie zamkniętych ust w uśmiechu,
- ćwiczenia obejmowania ustami przedmiotów (łyżki, patyczka, fletu, ciastka),
- parskanie,
- cmokanie oraz wibrowanie warg,
- układanie warg w ryjek i uśmiech,

Ćwiczenia podniebienia miękkiego

Przykładowe ćwiczenia:

- głębokie oddychanie : wdech przez nos, wydech przez usta,
- energiczne wymawianie sylab z głoskami tylnojęzykowymi (aku, aka, ak),
- chrapanie na wdechu i wydechu,
- przenoszenie skrawków papieru za pomocą słomki;
- „puszczanie: baniek mydlanych;
- podniebienie miękkie można ćwiczyć wykorzystując odruchy naturalne (kasłanie przy wysuniętym na zewnątrz jamy ustnej języku, ziewanie przy nisko opuszczonej żuchwie,

Ćwiczenia ruchomości żuchwy

- puszczenie szczęki dolnej z wyraźnym zaznaczeniem dwu faz przy otwieraniu :
 - ruch od zamknięcia do pozycji umiarkowanej – otwarcia,
 - pogłębienie otwarcia (szczęka dolna zajmuje niską pozycję),
- opuszczanie i unoszenie szczęki dolnej przy zamkniętych wargach;
- przy otwartych wargach ruchy szczęki dolnej do skrajnej pozycji przedniej i powrót do pozycji spoczynkowej,
- przesuwanie szczęki w lewą i w prawą stronę;
- naśladowanie ruchów żucia.

Ćwiczenia słuchowe

Przykładowe ćwiczenia:

- rozpoznawanie charakterystycznych odgłosów zwierząt, pojazdów, urządzeń z najbliższego otoczenia, dźwięków, instrumentów;
- wysłuchiwanie i naśladowanie rytmu i tempa;
- logopeda wielokrotnie wymawia daną głoskę a uczeń/pacjent kontroluje jej wymowę wrażeniami wibracji i czucia;
- logopeda wymawia ćwiczone głoski w różnej kolejności, uczeń/pacjent gestem rozpoznaje daną głoskę;
- powtarzanie odczytywanych przez logopedę sylab;
- podawanie przez ucznia/pacjenta wyrazów zaczynających się od wskazanych mu sylab;
- rozpoznawanie na kartce z zapisanymi sylabami tych, które wymawia logopeda;
- synteza sylabowa wyrazów;
- analiza sylabowa wyrazów;
- rozpoznawanie w wyrazie określonej sylaby;
- kończenie wyrazów dwusylabowych w oparciu o obrazki;
- wyodrębnianie głoski w wyrazach w nagłosie i wygłosie;
- dobieranie par obrazków wg pierwszej głoski, sylaby;
- synteza podanych głosek;
- pisanie dyktowanych sylab i prostych wyrazów;
- wyróżnianie wyrazów w zdaniu;
- ćwiczenia w pisaniu prostych zdań.

Ćwiczenia pamięci słuchowej:

- wspólne powtarzanie wierszyków – wierszyki rysowane;
- nauka na pamięć wierszy, rymowanek;
- powtarzanie sekwencji cyfr, sylab, wyrazów;
- powtarzanie zdań;

Wywoływanie głosek

Wywołuje się w izolacji prawidłową artykulację zaburzonej głoski. Ponieważ podstawowym celem terapii jest poprawienie zrozumiałości mowy, najpierw wywołujemy brakujące głoski, następnie wywołujemy głoskę wadliwie artykułowaną, a na końcu wywołujemy głoskę zastępowaną inną głoską.

Wdrażanie głosek i słów

Polega na stabilizowaniu wywołanego prawidłowego artykulacyjnie dźwięku w izolacji, w sylabach, w logotomach i w wyrazach we wszystkich pozycjach i sąsiedztwach fonetycznych. Następnie przechodzi się do ćwiczeń wykorzystując zdania, krótkie teksty i różnorodny materiał językowy.

Utrwalanie i automatyzacja

To etap realizowany w mowie spontanicznej, czyli wypracowanie umiejętności autokontroli i autokorekcji.

III. Zasady, metody, formy pracy, środki dydaktyczne, plan pracy.

Praca terapeutyczna oparta zostanie na podstawowych zasadach:

1. Wczesnego oddziaływania,
2. Kompleksowego oddziaływania,
3. Indywidualizacji,
4. Aktywnego udziału dziecka w terapii,
5. Stopniowania trudności,
6. Systematyczności,
7. Współpracy ze środowiskiem rodzinnym i wychowawczym,

Metody : podające, aktywizujące, słowne czynne , pogładowe (ćwiczenia oddechowe, głosowe, słuchowe, artykulacyjne , leksykalne (opowiadania , historyjki, ilustracje,)

Formy:

Praca w grupach 4-6 osobowych.

- -pogadanki
- -warsztaty
- -gazetki logopedyczne,
- -konkursy logopedyczne
- -nauka wierszy

Środki dydaktyczne służące dążeniu do założonego celu:

1. logopedyczne karty pracy,
2. materiał obrazkowy,
3. logopedyczne gry planszowe i karciane,
4. układanki (w tym układanki lewopółkulowe, historyjki wieloelementowe),
5. lusterka
6. szpatułki,
7. rekwizyty do ćwiczeń oddechowych,
8. wzory ćwiczeń grafomotorycznych,
9. rekwizyty do ćwiczeń rytmicznych,
10. płyty z muzyką, wierszykami,
11. teksty wierszyków, wyliczanek, zdania,
12. produkty spożywcze (woda, chrupki kukurydziane itp.).

Plan pracy

1. Prace organizacyjne: przygotowanie miejsca pracy, zebranie niezbędnych pomocy dydaktycznych.
2. Pełne badanie logopedyczne dzieci zakwalifikowanych do dalszej obserwacji, konsultacje z wychowawcami.
3. Diagnoza logopedyczna i ułożenie planu terapii dla każdego dziecka przyjętego na terapię indywidualną.
4. Założenie i systematyczne uzupełnianie dokumentacji.
8. Zajęcia logopedyczne obejmujące następujące elementy:
 - ćwiczenia oddechowe: ustawienie prawidłowego toru oddechowego, wydłużanie fazy wydechowej, prawidłowe kierowanie strumienia

powietrza przy artykulacji głosek, umiejętne stosowanie pauz w wypowiedzi,

- ćwiczenia słuchowe: usprawnianie odbioru bodźców akustycznych i ich różnicowanie, kształtowanie i usprawnianie słychu fonemowego, różnicowanie głosek;
- ćwiczenia słychu fonetycznego (akcent, melodia, rytm): umiejętność modulowania głosu, dobierania intonacji i akcentu do celu wypowiedzi,
- ćwiczenia narządów mownych: usprawnianie pracy warg, języka, policzków, podniebienia miękkiego,
- ćwiczenia artykulacyjne: wywoływanie prawidłowych głosek, ćwiczenia głosek

w logotomach, wyrazach, wyrażeniach, zdaniach i mowie spontanicznej,

- ćwiczenia leksykalne: rozwijanie zasobu słownictwa czynnego i biernego,
- ćwiczenia gramatyczne: stosowanie właściwych form gramatycznych,
- ćwiczenia składniowe: rozwijanie umiejętności tworzenia zdań, a następnie opowiadania.

IV. Wady wymowy, jakie najczęściej można zaobserwować u dzieci w wieku przedszkolnym:

- seplenienie (sygmatyzm) - nieprawidłowa realizacja głosek dentalizowanych jednego, dwóch lub trzech szeregów [s, z, c, dz; ś, ź, ć, dź; sz, ż, cz, dż]. Najczęściej spotyka się:
 - seplenienie międzyzębowe - często występuje podczas wymiany uzębienia; przyczyną mogą być też: częste choroby dróg oddechowych powodujące niedrożność nosa, a co za tym idzie przewlekły stan oddychania ustami, ssanie palca, zbyt długie karmienie smoczkiem; przy tej wadzie język wsuwa się między zęby w linii środkowej lub bocznej, dolna szczęka jest opuszczona, zęby nie zwierają się, język jest spłaszczony (brak rowka), a powietrze rozprasza się po jego całej powierzchni; brzmienie jest tępe, zbliżone do angielskiego th
 - seplenienie boczne - język jest ułożony niesymetrycznie, szczelina tworzy się z boku, zamiast w linii środkowej; wargi rozchylają się w miejscu

wyływu powietrza, które wydostaje się szerokim strumieniem z lewej, z prawej lub z obu stron (w zależności od rodzaju seplenienia bocznego)

- reranie (rotacyzm) - nieprawidłowa realizacja głoski [r]. Najczęściej spotyka się:

- reranie języczkowe - [r] wymawiane jest poprzez drgania języczka kończącego podniebienie miękkie; język nie bierze udziału w artykulacji

- reranie boczne - boczna artykulacja głoski [r]

- reranie podniebienne - [r] wymawiana jest poprzez wibrację podniebienia miękkiego

- reranie gardłowe - tzw. r francuskie: [r] wymawiane gardłowo z wibracją języczka i podniebienia miękkiego

- reranie międzyzębowe - drga czubek języka wsuniętego między zęby

- gammacyzm i kappacyzm - nieprawidłowa realizacja głosek tylnojęzykowych [g,k]. Najczęściej są one zastępowane przez [d] i [t] - jest to tzw. paragammacyzm i parakappacyzm. Czasami pojawia się gammacyzm i kappacyzm właściwy, gdy dochodzi do zwarcia krtaniowego - wówczas powstaje brzmienie podobne do [g] i [k].

- mowa bezdźwięczna - głoski dźwięczne w obrębie par opozycyjnych są realizowane w postaci swoich bezdźwięcznych odpowiedników, czyli bez udziału wiązań głosowych; mogą być również mylone oba szeregi.

- Rzadko spotykane są wady związane z nieprawidłową artykulacją głoski [l] - lambdacyzm oraz [b] - betacyzm. Pamiętajmy, że w procesie kształtowania się mowy istotną rolę odgrywa najbliższe środowisko dziecka, a przede wszystkim matka. Dziecko przyswaja sobie wzór mowy, który następnie próbuje odtworzyć. Dlatego należy do niego mówić poprawnie, wyraźnie, krótkimi zdaniami; dużo, ale możliwie powoli i zrozumiale, tak, aby już od początku zapewnić mu właściwy wzorzec. Nie jest wskazane

zniekształcanie, spieszczanie wyrazów, gdyż może to mieć wpływ na opóźnienie rozwoju mowy, a nawet powstawanie wad wymowy (wszelkie zniekształcenia powyżej 5-7 roku życia są już patologią, nawet te, które w okresie swoistej mowy dziecięcej były normą fizjologiczną).

V. Ćwiczenia wspomagające terapię logopedyczną

ćwiczenia ortofoniczne:

- zabawa pt. „Wiosenny spacer” – dzieci poruszają się zgodnie z akompaniamentem do marszu, biegu, podskoków. W przerwie prowadzący rytmizuje słowo „wiosna” stosując różną dynamikę i tempo,
- zabawa pt. „Przyjście Wiosny na łąkę”. Wiosna (prowadzący) wędruje między dziećmi, dotyka je różdżką i „zamienia” w owady. Rozdaje dzieciom znaczki z obrazkiem owada. Następnie zaprasza owady do lotu. Na zakończenie owady urządzają „koncert”
- zabawa „Pszczoły.” Dzieci – pszczoły stoją w umówionych miejscach pod ścianami – tu są ule. W trakcie muzyki pszczoły wylatują z uli i latają w różne strony zbierając pyłek z kwiatów. Na przerwę w muzyce z głośnym brzęczeniem (zzzzzzz) wracają do ula. W ulu brzęczą bardzo cichutko (mmmm).
- zabawa „W lesie.” Dzieci zostają podzielone na trzy grupy zwierząt leśnych – zające, wiewiórki i ptaki. Każdą grupę zwierząt wywołuje inny akompaniament rytmiczny. Dzieci, które usłyszą swój rytm biegają po sali naśladując wybrane zwierze, następuje zmiana rytmu i kolejna grupa naśladuje zwierzęta,
- zabawa „Jastrząb i kurczęta”. Dzieci ruchem i dźwiękiem naśladują kurczęta chodzące po podwórku, na sygnał tamburyna uciekają przed „jastrzębiem” w wyznaczone na sali miejsce,
- „Wróble” – podskoki obunóż w miejscu i po całej sali, z jednoczesnym dźwiękowym naśladowaniem ćwierkania,
- ćwiczenie uspokajające: marsz na palcach.

ćwiczenia stymulujące rozwój słuchu fonematycznego – usprawnianie odbioru bodźców akustycznych, rozpoznawanie wrażeń słuchowych, ćwiczenia poczucia rytmu, rozróżnianie głosek dobrze i źle wypowiedzianych.

- odtwarzanie w układzie przestrzennym wystukanego „rytmu”. Dziecko otrzymuje do dyspozycji kilka klocków. Osoba prowadząca ćwiczenia wystukuje określony rytm zasłaniając rękę. Zadaniem dziecka jest ułożenie klocków odpowiednio do tego rytmu. Jeśli dziecko popełnia błąd, powtarzamy stukanie i naprowadzamy dziecko na poprawne wykonanie ćwiczenia,
- zabawa w pogodę. Na dźwięk „szuu...” dzieci naśladowują wiatr, który szybko wieje (ruchy ramion nad głową). Przez cały czas mówią głośno „szuuu, szuuu”. Na dźwięk „plum” – naśladowują deszcz podskakując, w momencie opadania mówią „plusk”. Na dźwięk „lalala” – dzieci kręcą się wokół własnej osi z ramionami w bok; powoli kucają, kręcąc się. Przez cały czas mówią „lalala”,
- rozpoznawanie nazwy obrazka na podstawie pierwszej głoski.

Całe obrazki z jednego kompletu rozdajemy dzieciom, które kładą je przed sobą tak, aby ilustracje były widoczne. Osoba prowadząca ćwiczenia pozostawia do swojej dyspozycji drugi komplet obrazków. Nie pokazując obrazka wypowiada odpowiednią głoskę. Każde z dzieci sprawdza, czy ma obrazek, którego nazwa rozpoczyna się od podanej głoski. Dziecko, które rozpozna właściwy obrazek, otrzymuje drugi do pary,

- wydzielanie ostatniej głoski z nazwy obrazka.

Osoba prowadząca mówi nazwę przedstawionego na obrazku przedmiotu.

Dziecko, które ma dany obrazek, podaje ostatnią głoskę nazwy i otrzymuje drugi do pary,

- różnicowanie głosek poprzez wskazywanie obrazków, rysowanie, wycinanie itp. (np. które zwierzę wydaje dany odgłos wąż – sssss..., mucha - zzzz),
- różnicowanie głosek z użyciem gestów - wymawiamy opozycyjne głoski, gdy dziecko usłyszy np. „sz” - podnosi rękę do góry (tak jak układa się język przy artykulacji), gdy „s” - opuszcza na dół,

- różnicowanie takich samych głosek, różnych i o podobnym brzmieniu lub sylab (np. ba - da – ga - ba...) – dzieci sygnalizują moment usłyszonej głoski lub sylaby.

ćwiczenia i zabawy z muzyką – logorytmika

- zabawa muzyczna „lampa – nos” ze wskazaniem wysokości dźwięków.

Prowadzący gra albo śpiewa dźwięki: wysokie, niskie. Kiedy gra dźwięk wysoki, dzieci pokazują ”lampę”, kiedy niski – „nos.”

- muzyczna zabawa z tekstem piosenki „Sanna.”

Rytmiczne powtarzanie tekstu na tle pulsu - nauka tekstu na zasadzie echa:

zi-ma. zi-ma, zi-ma

pa-da, pa-da, śnieg

ja-dę, ja-dę, w świat sa-nia-mi

san-ki dzwo-nią dzwo-ne-czka-mi

dzyń, dzyń, dzyń

dzyń, dzyń, dzyń

dzyń, dzyń, dzyń.

Rytmiczne powtarzanie tekstu ze zmienną intonacją:

wysoko, na średniej wysokości, nisko.

- zabawa ruchowa „Sanki.” Dzieci ustawiają się w kole, formują „sanki” mówią lub śpiewają piosenkę i biegną po okręgu koła. Na zakończenie każdej zwrotki zatrzymują się, odwracają do siebie twarzami i klaszczą w ręce partnera,

- „Walka z piłkami”. Prowadzący toczy kilka piłek do dziecka, które od razu odtacza je z powrotem. Czasami toczymy nawet kilka piłek na raz. Aby je odesłać dziecko musi się wykazać zręcznością i szybkim refleksem. Gra ta rozwija zręczność, spostrzegawczość, uczy przestrzegania zasad,

- Żołnierski marsz. Sylwetka wyprężona, ręce przyciśnięte do tułowia. Dziecko maszeruje jak żołnierz podczas parady. Stopy muszą być mocno wyprężone i wysunięte ku przodowi. W tej pozycji uniesiona stopa powinna być postawiona

na podłodze. Ćwiczenie to wyrabia prawidłową postawę i ładny chód.

- Koń w cyrku. Należy kroczyć unosząc wysoko kolana, podobnie jak koń w cyrku. Dzieci chodzą coraz szybciej, aż wreszcie biegną. Następnie zwalniają i w końcu stają.

- Zabawa z piłką. Dzieci stają w kole. Jedno trzyma piłkę. Muzyka w takcie dwu-, trzy, czteromiarowym na zmiany. Na raz dzieci kolejno podają piłkę od dziecka do dziecka. Muszą przy tym uważać na akcenty muzyczne w zmieniającym się metrum,

- Piłka wędrowniczka. Dzieci stoją w dwóch rzędach w pewnych odstępach. Rzucanie piłką powinno wypaść na mocną część taktu, zaś w czasie pozostałych piłkę należy przetrzymać,

- Na łące. Dzieci podzielone na trzy grupy: świerszcze, żaby, pszczoły – stoją w luźnej gromadce. Każda grupa wywoływana jest do poruszania się innym akompaniamentem. Na dany sygnał, np. klaskanie, świerszcze biegają i wydają głosy – cyk, cyk...: pozostałe dzieci kucają. Potem zmienia się sygnał, np. uderzenie w bębenek – to znak dla żab, które wołają – kum, kum, rech, rech... i skaczą. Trzeci sygnał, np. gra na trąbce, wywołuje pszczoły – bzzz, bzzz... – to ich głos.

Kolejność poszczególnych sygnałów czy zmiana melodii wywołujących poszczególne grupki dzieci jest różna, co zmusza do uważnego słuchania i szybkiego reagowania na nie.

ćwiczenia stymulujące ogólny rozwój dziecka

ćwiczenia rozwijające słownik czynny i bierny:

- rozwijanie mowy poprzez nazywanie i wskazywanie przedmiotów i nazw na obrazkach, w otoczeniu,

- opowiadanie historyjek obrazkowych,

- opowiadanie ilustracji, przeczytanego tekstu,

- udzielanie odpowiedzi na pytania,

- gry i zabawy ortofoniczne,

- ćwiczenia w czytaniu i pisaniu.

ćwiczenia w zakresie koordynacji wzrokowo – słuchowo – ruchowej

- dobieranie par obrazków (identycznych) na materiale tematycznym (materiał tematyczny przedstawia przedmioty znane dziecku z otoczenia),
- dobieranie par obrazków (identycznych) na materiale atematycznym (materiał atematyczny prezentowany jest w formie figur i wzorów geometrycznych),
- identyfikowanie kolorów,
- wyszukiwanie w rzędzie obrazków jednego różniącego się szczegółem,
- wyszukiwanie wśród zestawu obrazków identycznego z pokazanym przez dorosłego,
- odnajdywanie w pomieszczeniu desygnatu wskazanego na obrazku,
- składanie z części (od dwóch do ośmiu) obrazka (tematycznego potem atematycznego) rozcinanego w obecności dziecka,
- dopasowanie połówek do obrazków tematycznych, potem atematycznych,
- uzupełnianie części twarzy prezentowanej na planszy,
- układanie postaci ludzkiej z części,
- dokładanie elementów (np. zwierzęta i ich głowy),
- dopasowanie obrazków do konturów ich cieni,
- układanie wzorów tematycznych (domek, pajacyk itp.) z figur geometrycznych,
- układanie wzorów atematycznych z figur geometrycznych,
- układanie białych, czarnych, biało-czarnych (cztery rodzaje) kwadratów w ramce według zamieszczonego wzoru przedstawionego na oddzielnych kartach,
- układanie wzorów w liniach (cztery linie imitujące linie w zeszyte) umieszczonych na paskach,
- ćwiczenia na materiale literowo wyrazowym:
 - wyodrębnianie charakterystycznych elementów mylonych liter różnicowanie par liter, np.: (b-d, m-n, a-o),

różnicowanie konfiguracji sylabowych, np.: (bo-do, ba-da, itp.),

- różnicowanie sylaby otwartej z zamkniętą,
- wyróżnianie sylab z mylonymi literami
- przepisywanie liter i wyrazów z literami często mylonymi,
- rozpoznawanie głósów zwierząt,
- różnicowanie dźwięków instrumentów,
- rozpoznawanie dźwięków wydawanych przez różne przedmioty,
- powtarzanie rytmu wystukiwanego ołówkiem na stoliku pod kontrolą wzroku, następnie bez kontroli wzroku.
- wspólne recytowanie wierszyków (terapeuta czyta jeden wers, dziecko powtarza),
- dzielenie wyrazów na głoski, litery i sylaby,
- różnicowanie dźwięków mowy przez powtarzanie głosek, określanie ich położenia w wyrazie,
- różnicowania głosek opozycyjnych. Należy przygotować dwa jednakowe pojemniczki, na każdym z nich widnieje zapis graficzny głoski, której różnicowanie dziecko będzie ćwiczyć, np.: š-s, ž-z, č-c, ʒ-ʒ. Dziecku podaje się po jednym obrazku, głośno i wyraźnie wymawiając nazwy przedmiotów umieszczonych na ilustracjach. Zadaniem dziecka jest prawidłowe, umieszczenie karteczek z rysunkami w pudełkach. Przy kłopotach z różnicowaniem głosek, należy dziecku dostarczyć dodatkowych informacji, zwracając uwagę na to, jak zachowują się narządy mowy: Kiedy mówię szynka-wargo robią ryjek, kiedy mówię sanki-buzia się uśmiecha itp.
- różnicowanie głosek opozycyjnych bez korzystania z ilustracji. Zadaniem dziecka jest zaznaczanie w odpowiednich tabelkach, jaką głoskę usłyszało,
- zabawa w słowa: wymyślanie wyrazów na określoną głoskę, szukanie do nich rymu,
- zabawy słowne-wykonywanie umownego ruchu na hasło dźwiękowe,
- posługiwanie się narzędziami (łyżka, widelec, nóż, młotek, nożyczki, ołówek,

pisak, pędzel, grzebień, spinacz, dziurkacz, sitko, miotełka, szufelka),

- otwieranie pojemników, odkręcanie butelek,
- nawlekanie koralików, przewlekanie sznurówki przez dziurki w deseczce,
- rysowanie palcem po piasku, masie solnej,
- rysowanie po śladzie łączenie kropek,
- zamalowywanie płaszczyzn,
- obrysowywanie konturów,
- rysowanie równoległe,
- rysowanie wg wzoru,
- dorysowywanie brakujących części na obrazkach,
- rysowanie samodzielne, dorysowywanie przedmiotu do zbioru,
- zabawa plasteliną i masą solną,
- wyklejanie konturów plasteliną.

ćwiczenia orientacji przestrzennej

- określanie położenia poszczególnych przedmiotów w przestrzeni, na obrazku,
 - rysowanie przedmiotów w odpowiednim położeniu:
 - dorysuj pod oknem ławkę,
 - obok drzewa dorysuj kwiatek,
 - dorysuj dym z komina,
 - nad drzewami dorysuj chmurkę,
 - włosy lalki z prawej strony pomaluj na żółto,
 - pomiędzy łakami narysuj piłkę,
 - udzielanie słownej odpowiedzi na pytania:
 - gdzie leżą klucze? (na stole),
 - co znajduje się pod krzesłem? (klocek),
- obok czego stoi krzesło? (obok stołu),
- kolorowanie obrazka według instrukcji, np.:
 - pola zaznaczone kółko zamaluj na czerwono,

- pola oznaczone kreską zamaluj na niebiesko,
- pola zaznaczone trójkątem zamaluj na czarno;
- utrwalanie rozróżniania stron ciała:
 - pokaż prawą rękę, lewą nogę, prawe oko,
 - co masz w lewej ręce, narysuj kreskę z prawej strony kartki,
 - śledzenie przedmiotu przesuwanego od lewej do prawej,
 - śledzenie linii (odnajdywanie drogi do przedmiotu),
 - określanie kształtów graficznych w powietrzu:
 - figur geometrycznych,
 - liter,
 - dowolnych kształtów,
 - rysowanie z zachowaniem kierunku od lewej do prawej, szlaczków o różnym kształcie, kształtów literopodobnych.

ćwiczenia pamięci

ćwiczenia pamięci symultatywnej

- odszukiwanie dwóch, trzech wskazanych obrazków w całym zestawie,
- zapamiętywanie układu geometrycznego eksponowanego na ilustracji i odtwarzanie go na rysunku.

ćwiczenia pamięci sekwencyjnej

- odszukiwanie w zestawie obrazków dwóch, trzech, pokazywanych wcześniej,
- zapamiętywanie sekwencji ruchów przedstawionych przez terapeutę (stukanie młoteczką w szereg klocków),
- zapamiętywanie układów figur geometrycznych eksponowanych kolejno, np. trójkąt, kwadrat, koło itp. (w zależności od zaawansowania ćwiczeń wprowadza się dodatkowo kolor jako cechę różnicującą).

ćwiczenia pojemności pamięci

- eksponowanie określonego wzoru, który po chwili znika z pola widzenia (tematycznego np. domek, potem atematycznego), ułożonego z figur geometrycznych różnej wielkości, kształtu i koloru i jego odtwarzanie.

ćwiczenia myślenia

ćwiczenia umiejętności przeprowadzania klasyfikacji

- klasyfikacje tematyczne

- budowanie zbiorów: pojazdy, owoce, narzędzia, naczynia itp.,
- dobieranie par: parasol+chmurka, widelec+łyżka, choinka+bańka, czapka+szalik, but+skarpetka itp.,
- wykluczenie elementu ze zbioru,
- budowanie zbiorów według podanej (za pomocą obrazka) zasady

- klasyfikacje atematyczne:

- rozdzielanie klocków według jednej cechy: koloru, wielkości, kształtu,
- rozdzielanie klocków według jednej cechy, np. tworzenie zbiorów trójkątów i kwadratów bez względu na wielkość i kolor.

ćwiczenia umiejętności szeregowania

- szeregowanie:

- układanie ciągów tematycznych, np.: piłka od najmniejszej do największej,
- układanie ciągów atematycznych, np.: rosnących okręgów, wzrastającego trójkąta,

- uzupełnianie szeregu:

- uzupełnianie brakującego elementu w szeregu,
- układanie trzech, czterech, pięciu brakujących elementów w szeregu, przy podanym elemencie pierwszym i ostatnim.

ćwiczenie umiejętności myślenia przyczynowo-skutkowego

- układanie obrazków, na których pojedyncze przedmioty zmieniają się pod

wpływem działania jakiegoś czynnika (instrukcja: Zobacz, ułożę te obrazki po kolei, a potem ty spróbuj zrobić tak samo; dziecko układa samodzielnie obrazki, uprzednio rozłożone przez badającego, po prawidłowym ich ułożeniu otrzymuje jeszcze dwa zadania),

- układanie historyjek obrazkowych (instrukcja: Spróbuj ułożyć te obrazki po kolei tak, żeby można było opowiedzieć jakąś historię. Pomyśl, co wydarzyło się najpierw, a co potem).

ćwiczenia myślenia indukcyjnego

- wykrywanie relacji między elementami (uzupełnianie elementu w zbiorze i odszukiwanie brakującego elementu),

- odnajdywanie brakujących elementów na podstawie znanych relacji (dobieranie brakujących elementów ze zbioru i rysowanie brakującego elementu).

ćwiczenia myślenia symbolicznego

- dopasowywanie schematów do przedmiotów (zadaniem dziecka jest odgadywanie, jaki przedmiot oznacza rysunek schematyczny, instrukcja: zobacz, tu są rysunki, które sama wykonałam. ponieważ nie umiem dobrze rysować, nie wszyscy potrafią odgadnąć, co narysowałam, to jest szafa, a to...),

- kodowanie (zadaniem dziecka jest dopasowanie symboli do obrazków (instrukcja: Popatrz, każdy obrazek ma swój znaczek, spróbuj narysować takie znaczki pod twoimi obrazkami).

kształtowanie twórczej aktywności słownej poprzez tworzenie swobodnych tekstów, rymowanek

wyrabianie umiejętności posługiwania się mową poprawną pod względem gramatycznym

- tworzenie rzeczowników, czasowników, przymiotników,
- tworzenie kategorii czasu, liczby, osoby,
- wprowadzanie pojęć i wyrazów, oznaczających stosunki między przedmiotami i osobami, tj. przyimki (na, nad, pod, przy, obok, itd.),
- rysowanie figur geometrycznych w różnym rozmieszczeniu jednych w stosunku do drugich (np. kwadrat i w środku krzyżyk, kółko obok kwadratu, nad nim kreskę),
- uzupełnianie tekstu, który należy uzupełnić przyimkami i spójnikami (ustnie lub pisemnie),
- w podobny sposób wprowadza się przysłówki,
- ćwiczenia konstrukcji zdań (układanie zdań z fragmentów znajdujących się na oddzielnych kartonikach, podanych w różnej kolejności),
- tworzenie form przypadkowych wyrazów, (np. narzędnik odpowiada na pytanie: kim? czym?) następnie zadawanie pytań i uzyskiwanie odpowiedzi (Czym się pisze? – odpowiedź - Pisze się...itp.).

VI. Przewidywane efekty

Proponowany program terapeutyczny ma w efekcie systematycznego stosowania doprowadzić do usprawnienia nieprawidłowości rozwoju językowego, a mianowicie:

- wykształcenia postawy komunikacyjnej,
- usprawnienia motoryki i koordynacji narządów artykulacyjnych,
- utrwalenia poprawnego wzorca artykulacyjnego,
- usprawnienia funkcji mających wpływ na rozwój mowy (pamięci, koncentracji, percepcji słuchowej, wzrokowej, ruchowej i myślenia),

· rozwijanie zasobu słownictwa i umiejętności budowania wypowiedzi poprawnych pod względem gramatycznym.

VII. Współpraca z wychowawcami i rodzicami. Instrukowanie o sposobie wykonywania ćwiczeń i informowanie o postępach podopiecznych w czasie indywidualnych konsultacji.

VIII. Monitoring i ewaluacja

Monitoring i ewaluacja programu odbywać się będzie na bieżąco poprzez:

1. prowadzenie dziennika zajęć,
2. systematyczne obserwacje osiągnięć dzieci
3. analizę osiągnięć i postępów w terapii,

Literatura:

1. Chmielowicz-Sołtys A., Zaburzenia artykulacji. Teoria i praktyka.
2. Dittfeld B., Spróbujmy mówić razem. Program profilaktyki logopedycznej.
3. Rawicka B., Warczak-Wyczyńska D., Będę mówić, czytać i pisać poprawnie.
4. Kuszewska B., Wędrujące trzy szeregi.
5. Wójtowiczowa J., Logopedyczny zbiór wyrazów.
6. Bayer K., Waclawski A., Zgadnij, co słyszysz.
7. Dembińska M., Domowe zabawy logopedyczne.
8. Tońska-Mrowiec A., Języckowe przygody i inne bajki logopedyczne,.
9. Tońska-Mrowiec A., Zabawy słuchowe.
10. Skorek E.M., 100 tekstów do ćwiczeń logopedycznych.